הלכה · ראשונים

הלכות ברכות להריטבא

רבנו יום טוב ב"ר אברהם אשבילי [הריטב"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הלכות ברכות להריטבא

רבנו יום טוב ב"ר אברהם אשבילי [הריטב"א]

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הלכות-ברכות-להריטבא/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ראשון 7
א 7
ב 7
ג 7
ד 8
ה 8
ו 8
ז 8
ח 8
ט 9
י 9
יא 9
יב 9
יג 9
יד 9
טו 10
טז 10
יז 10
יח 10
יט 10
כ 10
כא 10
כב 11
כג 11
כד 11
כה 11
כו 11
כז 11
כח 11
כט 12
ל 12
לא 12
לב 12
לג 12
לד 12
לה 13
לו 13
פרק שני 13
א 13
ב 13
ג 13
ד 14
ה 14
ו 14
ז 14
ח 14
ט 14
י 14
יא 14
יב 15
יג 15
יד 15
טו 15
טז 15
יז 15
יח 15
יט 16
כ 16
כא 16
כב 16
כג 16
כד 16

כה 16
כו 16
פרק שלישי 17
א 17
ב 17
ג 17
ד 18
ה 18
ו 18
ז 18
ח 18
ט 19
י 19
יא 19
יב 19
יג 19
יד 20
טו 20
טז 20
יז 20
יח 20
יט 21
פרק רביעי 21
א 21
ב 21
ג 21
ד 21
ה 21
ו 22
ז 22
ח 22
ט 22
י 23
יא 23
יב 23
יג 23
יד 23
פרק חמישי 24
א 24
ב 24
ג 24
ד 24
ה 24
ו 25
ז 25
ח 25
ט 25
י 26
יא 26
יב 26
יג 26
יד 26
טו 27
טז 27
יז 27
יח 27
יט 27
כ 27
כא 28
כב 28
כג 28
כד 28
כה 28
כו 29

פרק ששי 29
א 29
ב 29
ג 29
ד 29
ה 30
ו 30
ז 30
ח 30
ט 31
י 31
יא 31
יב 31
יג 31
יד 32
טו 32
טז 32
יז 32
יח 32
יט 32
כ 32
כא 33
כב 33
כג 33
פרק שביעי 33
א 33
ב 33
ג 34
ד 34
ה 34
ו 34
ז 34
ח 35
ט 35
י 35
יא 35
יב 35
יג 36
יד 36
טו 36
פרק שמיני 36
א 36
ב 36
ג 36
ד 37
ה 37
ו 37
ז 37
ח 37
ט 37
י 37
יא 38
יב 38
יג 38
יד 38
טו 38
טז 38
יז 39
יח 39
יט 39
כ 39
כא 39
כב 39
כג 39

כד 39
כה 40

הלכות ברכות להריטב"א זלה"ה

פרק ראשון

א

כל מה שברא הקב"ה בעולמו. הכל היה לעבודת האדם שנברא בצלמו. לעמוד לפני האל לשרתו ולברך בשמו. והאדם נברא ביום הששי אחר שנברא הכל ונחתם. כי הוא רועם ותכליתם. ומשם רועה אבן ישראל בברכתם. והוא כחתן יוצא מחופתו. ישיש כגבור ובא לרוח היום עם כלתו. עוטה אור כשלמה כי הוא כסותה לבדה היא שמלתו. ובערב שבת בהתקדש יום המנוחה. פתחו לו שערי צדק ואמת לרווחה. כי יום הז' שבת לי"י לענג אמת ולשמחה. אכל משנה לח"ם אבירים. מן האור הראשון היוצא מבין שני ההרים הרי ישראל המאיר לפנים המאירים. המאיר לארץ ולדרים. המנהיג במדת חסד ובמדת רחמים כל היצורים. מכלכל חיים בחסד ושם ושאר יעמיד. ולכן נאמר ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד. לפיכך חייב כל ישראל הבא ליהנות מן העולם. לברך על כל מה שנהנה לשם הגדול מלך העולם. ואם לא בירך מעל בקדשים והבדיל מין מי"ם למי"ם. ופרק עול מלכות שמים. וגזל אביו ואמו. ונאץ לרוכב בערבות ביה שמו. לכן בארץ ישולם ומספר החיים ימחה וילך ערירי. ועל זה נאמר ועובר שארו אכזרי. והמברך יבורך ומשך לכל העולם חן וחסד. ועליו נאמר גומל נפשו איש חסד. לכן תחילת כל דבר ראוי אדם ללמוד וללמד לבניו ותלמידיו סדר ברכות כדי שלא יבאו לידי מעילה. וישחיתו ויתעיבו עלילה. מפני שזה דבר חמור מאד.

ב

לא באה בתורה שבכתב מצוה לברך אדם על ההנאה קודם שיהנה לפי שהשכל מורה על זה לבעלי האמת וכל שלא בירך לחמו במעיו נהפך ואינה הנאה אבל מדברי סופרים אסור לאדם שיהנה מכלום עד שיברך בשם ומלכות בא"י אמ"ה ואפילו דעתו לאכול או לשחות כל שהוא בלבד ואין לדבר שיעור כיון שדעתו לבלעו אבל הטעם על דעת לזרוק מפיו ואינו בולעו אין לו לברך.

ג

הזיד והכניס אוכלין או משקין לתוך פיו בלא ברכה חייב להוציאן מפיו ושלא יתנה מהן עד שיברך אבל עשה כן בשוגג כגון ששכח והכניס אוכלין לתוך פיו ונזכר קודם שיבלעם אם הם מדברים שנמאסים בפה שאם יוציאם מפיו ימאסו מלהחזירם שם מסלקן לצד א' ומברך ואם לאו מוציאן מפיו ומברך ואחר כך בולע כדי שיברך לי"י בכל פה משום

שנאמר ימלא פי תהלתך ואם היו משקין שנמאסין בפה ואין ראוי להחזירם ואי אפשר לסלקן לצד אחד לברך בולען ואחר. כך יברך.

ד

וכן מי שהזיד או ששכח ולא בירך ונזכר עד שלא גמר מלאכול מברך על מה שנשאר לו לאכול ואם כבר גמר לאכול אינו מברך אלא ברכה שלאחר אכילה.

ה

על כל האוכלין חייב אדם לברך לפניו קודם שיהנה אפי' על פחות מכזית וכן על המשקין אפי' פחות מרביעית שלענין ברכה שלפניו אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה וברכה זו מדבריהם כמו שאמרנו. אבל מן התורה חייב לברך אחר שנהנה על שבעת המינים הכתובים בפסוק ארץ חטה ושעורה שכתוב אחריו ואכלת ושבעת וברכת.

ו

וברכה זו על ארבעה דרכים שעל הפת של חמשת המינין שהם חטה ושעורה וכוסמת שבלת שועל ושיפון בלבד אומר ברכת המזון הנק' ברכת שלש. ובשאר מיני מזונות הנעשים מתבואה של חמשת. המינין כגון דייסא וחביץ קדר' ותבשיל של אורז ברכה אחת מעין שלש על המחיה ועל הכלכלה. ועל פירות המינים הנאמרים בפסוק ארץ: חטה ברכה אחת מעין שלש. ושאר מיני תבואה. שאינה מחמשת המינין כגון אורז ודוחן וכן שאר מיני פירות ושאר דברים מפירו' האדמה או מבשר ודגים וגבינה וכל דבר שאין גידולו מן הארץ אין לו ברכה לאחריו מן התורה ומדברי סופרים מברך עליהם בורא נפשות רבות.

ז

ולעולם אין שום ברכה לאחר שום דבר באוכל פחות מכזית בינוני הוא וגרעייתו ולא בשום משקה פחות מרביעית שהוא קרוב לשני אוקיות. ואפי' אכל בריה שלימה כגון גרגיר ענבים או רמונים וכן אם אכל זית א' אינו מברך לאחריו אא"כ היה גדול כל כך שאחר שניטלה גרעינתו נשתייר בו שיעור זית בינוני.

ח

וכיצד מברכין על הפירות לפניהן על הפת הוא אומר המוציא ובלבד שיהא מחמשת המינין אבל אם אינו מחמשת המינין כגון פת אורז או פת דוחן אין מברכין עליו אלא בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות ואם בירך עליו המוציא לא יצא.

ט

על פירות האילן בין של שבעת המינין או זולתם מברך עליהם בורא פרי העץ. ואיזהו נקרא. פרי אילן לברכה כל שגוף האילן נשאר קיים ועשה פירות פעם אחרת מברכין על אכילת פירותיו בורא פרי העץ ועל ריחו ברוך שנתן ריח טוב בפירות. לפיכך תותים הנעשים בשרות הפרי עץ הם שהרי הענפים נשאר קיים אבל לא השומר שהענף שנותן פרי עכשיו אינו חוזר לעשות פרי ואינו אלא פרי האדמה.

י

כל שומר פרי הראוי לאכילה דינו כפרי עצמו לענין ברכה לאכילתו או לריחו ואע"פ שלענין ערלה אין דינו כפרי. אלא בשומר המתקיים עד שיש לפרי דין פרי ליאסר מדין ערלה ושיהא בענין שאם יסתלק השומר ימות הפרו שבכך הוא טפל לפריו אבל לענין ברכה אין הפרש ביניהן ולעולם דינו כפרי עצמו אם הוא ראוי לאכילה ומברך בורא פרי העץ לפיכך עלה ורדים אעפ"י שאינן פרי עצמו שהפרי שלהן הוא בתוך התפוח העגול ואין בהן דין ערלה שכשתסלקם לא ימות הפרי אע"פ כן מברך על אכילתן בורא פרי העץ ועל ריחן ברוך שנתן ריח טוב בפירית. בד"א על גופן כשהן בעין או בדבר מורכב ראוי לאכילה והוא מאכל בריאים אבל על מימיו מברך שהכל. וכן קפרס מצלף של ערלה אע"פ שאין לו דין ערלה ברכתו בורא פרי העץ וכן שנינו בפירוש. והזהר בזה מאד שטעו בו רבים ונכבדים.

יא

על פירות האדמה ועל הירק מברך בורא פרי האדמה.

יב

אין מברכין אחת מברכות אלו המיוחדות שאמרנו אלא כשאוכלים כדרך שהעולם אוכלין. פירות או ירקות שדרכן לאכלן חיים בחיותן ומבושלים בבישולן אבל אם שנה כהן אינו מברך עליהן כלל.

יג

האוכל מעצי הדקל ועצי. הגפן כשהן רכים וראויין לאכילה כיון שלא נטעם על דעת כן אינו מברך עליהם אלא שהכל וכל שכן על משקין שלהם.

יד

פירות ראויין לאכילה שלא נתבשלו כל צרכן מברך עליהם בורא פרי העץ. בוסר אינו ראוי לאכילה ואינו מברך עליו אלא שהכל וכל שכן על מימיו.

טו
שקדים מתוקים שאוכלין אותם כשהן רכים מברך עליהם שהכל וכל כיוצא בזה כן אבל שקדים המרים שדרך אכילתן בעודם רכים מברכין עליהם בורא פרי העץ.

טז
וכן האוכל פלפלין לחים שדרך העולם לאכלן מברך בורא פרי העץ אבל יבשים שאינן ראויין לאכילה כלל אינו מברך עליהם.

יז
וכן האוכל זנגביל לח אע"פ שהוא אילן כיון שאינו אוכל מן הפרי אלא מן העץ מברך בורא פרי האדמה ועל היבש ולא כלום.

יח
אוכלין העשויים לרפואה ומשקין העשויים לרפואה והם גם כן ראויים לאכיל' ולשתייה דרך הנאה אם אכל ושתה אותם כדרך שהעולם אוכלין ושותין אף על פי שזה אוכל ושותה אותן לרפואה בלבד מברך עליהם ברכתן הראויה להן אבל אם אין דרך לאכלן בדרך זה אינו מברך עליהן אלא שהכל ואם אינן ראויים לאכילת מזון כלל אין מברך עליהם כלל.

יט
הא כיצד שתיתא שעושין מקליות חטים אם היה עבה כדרך שכני אדם אוכלין ואוכל אותה זה לרפואה מברך עליו בורא פרי האדמה ואם היה רכה במים או בחומץ מרובה אין דרך לאכלו כן מברך עליו שהכל וכן כל כיוצא בזה.

כ
דבש ואפילו של תמרים וכן משקה שהוא יוצא משום פרי וכיוצא בו בין מאליו בין דרך סחיטה אין מברכין עליו אלא שהכל כיון שאין גוף הדבר קיים חוץ מן היין והשמן שהיין ברכתו בורא פרי הגפן בין חי בין מזוג כדרכו מפני שהוא חשוב וסועד ומשמח ונשתנה לעילוי גדול וכן השמן מברכין עליו בורא פרי העץ כי לכך אמרה תו' ארץ זית שמן לומר שהשמן כזית לענין ברכה לפניו ולאחריו.

כא
לא אמרו שמברכין על השמן כששותהו בפני עצמו שהרי מזיקו ואין מברכין עליו כלל אלא בששותהו על ידי דברים אחרים שהשמן בהם עיקר שאילו לא היה השמן עיקר על העיקר מברכין.

כב
כיצד דרך בני אדם לתת בירקות שמן ולבשל אותן ופעמים אוכלין אותם דרך מזון ואותה שעה ירקות עיקר ועליהן מברך בורא פרי האדמה ופוטר את השמן ופעמים עושין אותם לרפואה למי שחושש בגרונו ואע"פי כן פעמים שאין נותנין בהם שמן אלא כדרך אכילה וכל שאוכלה לרפואה אוכלה ועל זה בין בחול בין בשבת מברך על השמן בורא פרי העץ ופוטר את השאר אבל אם נתן בהם שמן הרבה עד שאינן ראויים לאכילה כך אינו מברך עליהם אלא שהכל וכן הדין במוזג היין במים מרובים מאד שמן דרך לשתותן כך מברך עליהם שהכל.

כג
אעפ"י שהשתיתא האמורה למעלה כשהיא רכה אין דרכה לאכילה וכן ירקות שיש בהם שמן מרובה וכן יין מזוג מאד ונשתנה ברכתם מפני כך אף עפ"י כן כיון שדרך בריאים לאכלם כשהשתיתא עבה או כשאין היין מזוג כל כך או כשאין בירקות שמן כל כך התירו לאכלן בשבת לחולה שיש לו מיחושין בעלמא שלא אסרו להם אלא אוכלין ומשקין המיוחדים לרפואה.

כד
כל פרי שנעשה חתיכות דקות ונעשה ממנו אוכל וגופו קיים וראוי לאכילה מברך עליו ברכתו הראויה לו.

כה
על פירות האדמה ועל הירקות הנאכלין כדרכן לאכילה מברך בורא פרי האדמה.

כו
הכוסס את החטה מברך עליו בורא פרי האדמה אבל האוכל קמח מברך שהכל בין קמח קליות או קמח אחר לא מפני שאינו ראוי לאכול אלא מפני שנשתנה. מכמות שהיה ויש לו עדיין עילוי אחר בפת ויצא מכלל חטים ולכלל פת לא בא.

כז
לעולם כל שתחילת ברכתו לפניו בורא פרי האדמה וכל שכן שהכל אין ברכה לאחריו אלא בורא נפשות רבות.

כח
כל תבשיל שיש בו שום תערובת קמח של חמשת המינין אפי' הוא טפל והשאר עיקר ויש בו כזית בכדי אכילת פרס הרי הוא כאילו היה עיקר ומברך עליו תחילה בורא מיני מזונות ולאחריו ברכה אחת מעין שלש. בד"א כשהוא מעיקר התבשיל אבל אם אינו

נתון אלא להכשיר כגון קמח שנותנים בתבשיל לפתות וכיוצא בו לדבק התבשיל הרי הוא בטל ומברך על השאר.

כט

תבשיל שיש שם שאר תבואה שלא מחמשת המינין כגון אורז ודוחן והם עיקר תבשיל כשאוכלים כמות שהן ודרך אבילה בכך מברך עליהם בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות רבות אבל אם אינן עיקר התבשיל מברך על העיקר ופוטר את הטפילה.

ל

תבשיל שנותנין שם פת של חמשא המוניך ויש שם היכר פת כלל מברך עליו המוציא לפניו וכן לאחריו שלש ברכות. אם אכל פת כזית ואם הוא פת של שאר מינין הולכין אחר העיקר ומברך עליו ופוטר את השאר. וכן כל מאכל שהוא נעשה מתערובת דברים שהם חלוקין בברכה ואין בו מחמשת המינין הולכין אחר עיקר המאכל ההוא ומברכין עליו ופוטר את השאר.

לא

פת האפוי שחממו אותה באש כדרך שהרועים אוכלים והוא נאפה שלא על ידי משקה מברך עליו המוציא ושלש ברכות אף עפ"י שלא קבע סעודתו עליו אלא שאכל ממנו כזית שלחם גמור הוא לכל דבר והרי הוא. חייב בחלה ויוצאין בו בפסח משום מנה אם נעשה כראוי למצה.. ץ

לב

לחם העשוי לכותח בלבד אינו חייב בחלה אע"פ שהיה בו גלגול לפי שכל שלא נעשה למאכל אדם אינו חיים בחלה אע"פ שהית בו גלגול כגון עיסת הכלבים שאין הרועי' אוכלים ממנה וכל שנעשה למאכל אדם אף. עפ"י שאין שם גלגול קנוקנעות ונאפה באור שלא על. ידי משקה חייב בחלה. וכן לענין ברכה אף עפ"י שראוי לאכילה הפסיד ברכתו ודאי. כפת דוחן כיון שלא נעשה מתחילה למאכל אדם.

לג

אבל פרי הראוי לאכילה אף עפ"י שלא נטעו האילן מחמתו. מברכין עליו ברכתו וכן פרחים הנעשים בפירות. ואכלן כדרך שבני אדם אוכלין מברך עליהם בורא פרי העץ ועל ריחן מברך שנתן ריח טוב בפירות.

לד

יש ירקות שנאכלין חיים בלבד ולא מבושלים ויש נאכלין מבושלים. או שלוקים או כבושים ולא חיים ויש שנאכלין בין חיים בין ומבושלים כל שאכלם כדרך שהעולם

אוכלי' מברך עליהם בורא פרי האדמה ואם לאו שהכל. הרי. שראויים לזה ולזה והתחיל לאכול מתם חיים ובירך עליהם בורא פרי האדמה ואחרי כך אכל מהם מבושלים אינו צריך לחזור. ולברך אבל אם לא היו נאכלים חיים ואכל ובירך עליהם שהכל וחזר ואכל מהן מבושלים מכרך עליהם בורא פרי האדמה. זה הכלל כשאין שוות ברכותיהן חמר ומברך אף על פי שהוא מין אחד וכן כל ביוצא בזה.

לה

כבר אמרנו שכל האוכל דבר שאינו ראוי לאכילה כלל אינו מברך עליו כלל שבטלה דעתו אצל כל אדם.

לו

האוכל מרק הירקות לבדו מברך שהכל כאוכל משקה פירות. ואם אכלו עם הירקות הדבר פשוט שנפטר שהרי הירקות הם עיקר ולא עוד אלא אפילו אכל הירקות תחילה בברכתם בורא פרי האדמה ואחר כך המרק נפטר בברכת הירקות כיון שהיו מגופן ממש אף ע"פ שאין ברכותיהן שוות וברכת בורא פרי האדמה אינה פוטרת ברכת שהכל בכאן נידונין כגוף אחר וזהו שאמרו מיא דכלהו שלקי ככלהו שלקי.

פרק שני

א

מי שבא לסעוד על הפת ואין לו אלא פת הצנומה בקערה ואפי' צנומות דקות שאין בהם כזית מברך עליו המוציא ושלש ברכות ולא עוד אלא אפילו יש לו פת אחת שלימה אלא שאין דעתו לאכול אלא מן הצנומה בקערה עליו הוא מברך המוציא ושלש ברכות ואין מחייבין אותו לאכול ממה שאין בדעתו.

ב

היה לו פת אחד שדעתו לאכול ממנו בין פת שלם או שאינו שלם אלא פתיתין גסים שראוי לבצוע מהם מצוה לכתחילה לבצוע ולברך המוציא על הפתיתין כדי שיברך ואחר כך יבצע שכן מצותו מן המובחר כל מה שאפ' להיות מברך המוציא ואחר כך בוצע.

ג

היתה לו פת שלימה ושאינה שלימה והפת שאינה שלימה יפה וחשובה מן השלימה כגון שהיא של חטין והאחרת של שעורין או שזו של סלת וזו של קיבר מברך על החשוב והיפה ואפילו היו צנומות דקות בקערה ופוטר את השאר אבל הם ממין אחד

יפים זה כזה ודעתו לאכול משניהם נותן הפרוסה תחת השלימה משום הדור ומברך על הפרוסה שהנאתה קרובה יותר ואם בירך על השלימה לבדה או על הפרוסה לבדה יצא.

ד

אין דברים אלו אלא כשדעתו לאכול משתיהן אבל אם אין דעתו. לאכול אלא מאחת מהן עליו הוא מברך בין חשוב בין שאינו חשוב

ה

היה דעתו לאכול מזה בלבד ובירך על חבירו שאין בדעתו לאכול אף ע"פי שהוא ממינו לא יצא על זה אלא אם כן אכל מאותו שבירך עליו.

ו

כבר כתבנו בדיני פסח ראשון שהבוצע על מצה של מצוה נותן פרוסה למטה ושלימה למעלה ומברך על הפרוסה המוציא ועל אכילת מצה.

ז

אחד שבתות ואחד ימים טובים בכל סעודה וסעודה שעושה בהן חייב לבצוע על שתי ככרות שלימות אם יש לו וכן בפסח בסעודות של יום שאינו אוכל מצה למצוה.

ח

מי שהיו לפניו פירות לאכול ובירך ונפל מידו הפרי שנטל לאכול וקודם שיאכל נאבד או שנסרח שאינו ראוי לאכול וחזר ונטל מן השאר חוזר ומברך ואומר על הברכה הראשונה שאינה לבטלה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. וכן בכל ברכה שאמרנו שלא עלתה לו.

ט

אעפ"כ השותה ממי המעיין ובירך עליהם בעודן נגרים אע"פ שאין אלו המים ששותה אותן שהיו לפניו יצא שלכך כיון מתחי' שאם לא כן אין לדבר סוף.

י

כיון שבירך ברכת הנהנין אסור לו לשוח ולכל היוצאים בברכתו ער שיטעום אלא בדברים שהם צרכי סעודה כגון טול ברוך או הביאו לפתן וכיוצא בזה ואם שח חוזר ומברך. וכן בכל המצות ששח בין ברכה לעשייה אבל כיון שהתחיל במצוה או באכילה ובשתייה רשאי לשוח.

יא

אין שוהין בין ברכת למצוה ולא להנאה אלא כדי שיגמור אותה ברכה ואם שהה ולא הסיח דעתו לדברים אחרים אינו חוזר ומברך.

יב
המברך על הלחם או על היין לבני הסעוד' להוציא את עצמו. ולאחרים אסור להם לטעום עד שיטעום המברך. בד"א כשהן זקוקין לככרו או לכוסו אבל אם כל אחד מהם אוכל מככרו ושותה מכוסו אף ע"פ שהוא פגום אינו צריך להמתין עד שיטעום המברך ואינו צריך שיתן להם המברך מככרו ולא שיתן מכוסו לכוס שלהן.

יג
על כל הדברי' שאין גדולן מן הארץ כגון בשר ודגים ובצים וגבינה וחלב כמהין ופטריות מברך שהכל נהיה בדברו. ומי שבירך על כל דבר ואפילו על הפת או על היין שהכל יצא.

יד
וכל שיש לו ברכה פרטית ובירך עליו ברכה כללית יצא ואם בירך ברכה פרטית על מי שברכתו כללית לא יצא. כיצד בירך על היין בורא פרי העץ או על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא אבל על פירות האדמה בורא העץ לא יצא שהרי אינן פרי העץ.

טו
נראין הדברים שאם בירך על הענבים בורא פרי הגפן יצא שהרי פרי גפן הן.

טז
בירך על הפת בורא מיני מזונות. יצא אבל אם בירך פרי האדמה לא יצא שכיון שנעשה פת אינו נקרא פרי כלל אלא לחם או מזון וכן דעת מורי ז"ל.

יז
וכן אם בירך על פת אורז ודוחן המוציא לא יצא וכן על התמרים אף ע"פ שהם מזון ולא אמרו שאם בירך על התמרים ברכת הפת שיצא אלא בברכת שלש שלאחר המזון מפני שהתמרים זנין ואע"פ שלא קבע סעודתו עליהן יצא בדיעבד בברכת שלש שכן יצא בדיעבד בברכת שלש בכל שברכתן לפניהם בורא מיני מזונות.

יח
פת הבאה בכסנין היא פת נאפית בתנור ונעשית דקה מאד ולפעמים לשין אותה בשמן וגם נותנין שם קלוית ומפני שהיא דקה ואין דרך לאכלה אלא לתענוג כעין פירות ונקראה פרפרת כל שקבע סעודתו עליו מברך עליו המוציא ושלש ברכות לכתחילה מה שאין כן בשאר מיני מזונות שאין מברך עליהם לכתחילה אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש ואף ע"פ שקבע סעודתו עליהן. ואם לא קבע סעודתו עליהן ואפילו בפת הבאה בכסנין מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אח' מעין שלש ואם בירך עליו המוציא ושלש ברכות יצא.

יט
ניבלאש של גויים שעושין ביום אידם דינן לענין ברכה כדין פת הבאה בכסנין ואין בו משום פתן של גויים ואפי' מיד הבעל הבית מותר שדבר כזה אינו נאכל אלא בפרפרת ולא גזרו בו כשם שלא גזרו על השכר של גויים ולא על היין מבושל שלהם ואע"פ שיש לו תורת יין לכל דבריו ובמקום שדרכן להחליק פניהם בשומן חיישינן.

כ
התחיל לאכול מהן שלא לקביעות סעודה מברך עליהם בורא מיני מזונות ואם אכל ממנו אחרי כן על דרך שאחרים קובעין עליו סעודה מברך שלש ברכות.

כא
כל שראוי לכרך אחריו ברכת שלש ובירך ברכה א' מעין שלש לא יצא.

כב
מי שאכל פת ומברך עליו ברוך מי שברא פת זה. ומברך עליו בשם ומלכות תחי' וסוף יצא ידי ברכת הזן ומשלים עליהן ברכת שלש וכן אם ראה תאנה וכיוצא בה ואמר ברוך המקום שבראה יצא והוא שהזכיר שם ומלכות שכל ברכה של מצות או של נהנין או ברכות של שכח או של פרק הרואה אם לא אמר מלך העולם לא יצא.

כג
מי שנסתפק על ברכת הנהנין אם בירך ואם לאו אם הוא בברכה שלפניו שהיא מדבריהם אינו חוזר ומברך אבל בברכה שלאחריו שהוא מן התורה חוזר ומברך שאיסור ברכ' לבטלה אינו אלא מדרבנן וכיון שכן בכל ספק של תורה ספקו חוזר.

כד
לפיכך מי שנסתפק לו אם קידש על היין. בליל שבת מברך ברכת קידוש אבל לא בורא פרי הגפן אבל קידוש של סעודת יום שבת אינו אלא מדבריהם ואם יצא אינו מוציא לאחרים כשאר ברכת הנהנין וכן אינו חוזר על ספקו.

כה
הבדלה על הכוס בברכה אינה אלא מדברי סופרים ובספקה אינו חוזר. וכן כל מצוה של דבריהם והוא ספק אם עשאה אין ספקו חוזר אבל במצוה של תורה ספיקו חוזר בלא ברכה שברכת המצות מדברי סופרים

כו
נסח תפילה בברכות אינה אלא מדברי סופרים לפיכך שורת הדין שאם הוא ספק אם התפלל אינו חוזר ומתפלל אלא שכיון שאפילו לכתחילה יכול אדם להתפלל דרך נדבה

כמה פעמים כשמחדש בו דבר ספיקו חוזר אפילו בלא חידוש שכך תיקנו. לפיכך כל מקום שאינו רשאי להתפלל תפילת נדבה כגון תפי' שבת ויום טוב ותפי' מוסף אין ספקו חוזר.

פרק שלישי

א

כל מה שנאכל עם הפת ביחד הפת פוטרו לגמרי ואפי' פתיתין ביין וזו היא ששנינו כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה וכל שאינו נאכל עם הפת ביחד אלא לאחריו אם הוא מדברים המיוחדים למזון כגון פת הבאה בכסנין ודיסא וחביץ קדרה ותבשיל של כרוב ומיני קטניות וכיוצא בו וכן בשר דגים וגבינה ובצים אם הוא בתוך הסעודה בין מחמת להשביע בין שלא מחמת סעודה שאינו להשביע אלא לתענוג בין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם וזו היא ששנינו ברך על הפת פטר את הפרפרת ואם לאחר סעודה שכבר מלא בטנו להשביע שמה שאוכל אחר כן אינו אלא שלא מחמת סעודה טעונין ברכה לפניהן ולא לאחריהן שכיון שהן מזון נפטרין בברכת מזון וכן הדין בתמרים שלאחר סעודה שגם הם זנין וכן הדין בין שלאחר סעודה שטעון ברכה לפניו ולא לאחריו מפני שסועד ומשמח ואפילו בשותהו בפני עצמו ובירך עליו שלש ברכות יצא כמו שכתבנו למעלה וכיון שכן הוא עכשיו נפטר לכתחילה.

ב

וכל שאינו מיוחד למזון כגון פירות אם באים אחד הסעודה להשביע אין טעונין ברכה לא לפניהן ולא לאחריהן ומפני מה אין אנו מברכין בלילי הפסח על המרור שאנו אוכלין למצוה שהרי בתוך הסעודה הוא בא ושלא מחמת הסעודה טעם דבר זה לפי שהמרור ההוא בא בחובת הלילה למצותו וכיון שכן נעשה כדבר הבא מחמת סעו' שאין מברכין עליו ועוד שכיון שברכנו על ירקות שלפני המזון נפטרו ירקות שבתוך המזון מלברך עליהם.

ג

ופירות הבאים לאחר סעודה כל שהוא משבעת המינין טעון ברכה לפניו ולאחריו חוץ מן תמרים ואם אינו משבעת המינין טעון ברכה לפניו ולא לאחריו ונפטר בברכת המזון וכן הדין באוכלי ירקות חיים לתענוג לאחר סעודה מברך לפניהן ולא לאחריהן:

ד

ומי שאכל פירות בתוך הסעודה עם הפת ביחד או אחריה מחמת סעודה שלא הוצרכו לברכה כמו שביארנו וחזר ואכל מאותו המין עצמו לאחר סעודה שלא מחמת סעודה אינו צריך לברך דכיון שכבר מלא כריסו ממנו. בהתר בלא ברכה אינו חוזר ומברך עליו כיון. שכולה אכילה אחת היא ואף ע"פ שזו אכילה של רעבון וזו היא של תענוג שם אכילה אחת היא ואינו דומה ליין שבתוך המזון הבא לשרות שאינו פוטר ליין שלאחר המזון הבא לשתות ששתייה שבתוך אכיל' כאכילה היא כנגד שתייה שלאחר סעודה והכתוב קראה שביעה שנא' ואכלת ושבעת וזו אכילה וזו שתייה ואף על פי שבתוך המזון גרם ברכה מפני ששתייה שכנגד אכילה היא שתיה מכל מקום כנגד שתיה שלאחר המזון היא אכילה. ונמצאת למד מכאן האוכל פתיתין ביין בלא ברכה מפני שהיין טפלה לפת וחזר ושתה מן היין שצריך לברך ולכך אנו מברכין בורא פרי הגפן אחר ברכת המזון.

ה

דברים הנאכלים קודם סעודה טעונין ודאי ברכה לפניהם אבל לאחריהם לא הזכירו בתלמודנו דינו ובתלמוד ירושלמי משמע:
שדינו כלאחר סעודה לענין ברכה שלאחריו הלכך פירות של שבעת המינין חוץ מתמרים טעונין ברכה לאחרי' אבל יין ושאר דברים לא.

ו

יין שלפני המזון פוטר את היין שבתוך המזון ממה נפשך שאם נדון כשתייה יפטרנו ברכת היין שלפני. המזון ואם דינו כאכילה יפטרנו ברכת הפת ועוד שהיין שלפני סעודה חשוב שהוא לשתות ופוטר יין. שבתוך המזון שהוא לשרות אבל יין שבתוך המזון אינו פוטר שלאחר אכילה שזה אכילה וזה שתייה.

ז

יין שלפני המזון פוטר יין שלאחר המזון אפי' בחול במקום שקובעין סעודה על היין. בד"א כשהיה דעתו מתחילה לשתות אחר מזונו אבל אם נמלך חוזר ומברך לפניו על כל פעם ופעם ולבסוף ברכה א' לכלם.

ח

כשם שאין הפת פוטרת ברכת היין מפני שגורם ברכה לעצמו שזה אכילה וזה שתיה כך אינו פוטר שאר משקין כגון מים בתוך סעודתו וכל ששתה יין. ובירך עליו פוטרו מלברך בתוך הסעודה על כל מיני משקין בין לפניהן בין לאחריהן.

ט

מי שאוכל ממיני פירות בסעודה שאין שם פת או בסעודה של פת בענין שצריך לברך לפניהן אם ברכותיהן שוות בברכה אחת נפטרין ומברך על החביב אצלו ופוטר את השאר ואם אין ברכותיהן שוות כל א' וא' צריך ברכה לפניו ומברך תחילה על החשוב בברכה והוא שברכתו יותר מיוחדת כלומר שמקדים בורא פרי העץ לבורא פרי האדמה ובורא פרי האדמה לשהכל ומכל מקום כל שיש סדר לאכילתו אוכל כדרך שהעולם אוכלין והקודם זכה לברך עליו תחילה וכן בפת ויין שהם שני ענינים וכן בשאר מיני מאכלות כגון פירות ופת או פירות וחביץ קדרה או דייסא.

י

מי שאוכל דברים הבאים בתוך הסעודה בין שברכותיהן שוות בין שאין ברכותיהן שוות לענין ברכה לאחריהן אם הכל מין פירות ברכה אחת לכולם ומקדים הראוי להקדים בו וכל ששתה יין ואכל פירות ומיני מזונות בתחי' מברך על כל. א' וא' אבל לבסוף חותם של כלם ברכה א' מעין שלש ואומר על הגפן ועל. פרי הגפן ועל פרי העץ ועל המחיה וחותם בכלן.

יא

מי שבירך על היין בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה יצא.

יב

כל שאין בברכה שלו לשון פרי כגון פת כיוצא בו אינו יוצא בברכה שמזכיר בה פרי אבל יוצא בשהכל ואפי' על הפת.

יג

כיון. שגמר אדם סעודתו ואין בדעתו לאכול עוד מותר לאכול מן המין שאכל בלא ברכה כמ"ש שאין נמלך באכילה קודם בה"מז. שאין קבע לאכילה ואם נטל ידיו. לברכת המזון. אסור לו לאכול ולשתות כלל אפי' בברכה עד שיברך ברכת המזון.. ויש אומרים שכן מי שאוכל דבר שאינו מזוהם שכיוצא בו. קרב לגבי מזבח שאינו טעון נטילת ידים מכיון שזימן עצמו לברכה שאמר שיתנו לו כוס לברך ברכת המזון אסור לו לאכול אפילו בברכה עד שיברך ברכת המזון ושאר בני סעודה שלא נטלו ושלא אמרו הב ונבריך מותרין ואין צריך לומר שאחר שבירך אדם ברכת המזון אסור לו. לאכול. ולשתות עד שיברך לפניו וכן לאחריו חייב לברך אם אכל כזית ושתה רביעית שאין ברכה לאחריו באוכל פחות מכזית ולא במשקה פחות מרביעית ואפי' ברכת בורא נפשות ולפיכך

כשבא אדם לשתות כוס של ברכת המזון מברך בורא פרי הגפן אבל לאחריו אינו אומר ברכת על הגפן שהיא מעין שלש אלא אם כן שתה רביעית.

יד

הרי ששתה כוס של ברכת המזון ולא היה בדעתו לשתות יותר ואחר כך נמלך לשתות מברך בפה"ג וכן אפילו כמה פעמים וכן הדין בתוך המזון שכל נמלך לשתייה המלכה קובע לו ברכה לעצמו לפניו אבל בסוף ברכה אחת לכולן:

טו

הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח אבל אם בא לשתות צריך ליטול ידו אחת. שימר ידו אחת ורצה לאכול פת נוטל ידו אחת ודיו.

טז

יין שלפני המזון או שלאחר. המזון אחד מברך לכלם כשיש שם צירוף כמו שאמרנו אכל יין שבתוך המזון כל א' מברך לעצמו ואינו נפטר בברכת חבירו לפי שכשהוא מברך חבירו אוכל מן הסתם ואין בית הבליעה פנוי ואינו ראוי לשתות וכיון שאינו ראוי לשתות אינו יוצא בברכת חבירו ומפני זה אמרו שאפילו שתו והפסיקו בני חבורה מלאכול אינם יוצאים בברכתו של זה אבל אם הביאו להם מוגמר בתוך הסעודה א' מברך לכלם שהרי כלם ראויין להריח בעודן אוכלין וכן פירשו בירושלמי.

יז

מה שאמרו תכף לנטילת ידים ברכה אינו אלא לומר שלא יאכל ולא ישתה בנתים ולא יתעסק בדברים אחרים אבל יכול הוא לשהות בנתים ולפיכך רשאי המזומן לברך ברכת המזון ליטול ידיו תחילה וממתין עד שיטלו ידיהם בני חבורה וכן דעת רבינו נ"ר.

יח

הרי אמרנו שהיין שלאחר המזון או שלפני המזון כשיש שם קביעות וצירוף א' מברך לכולם ואע"פ שאין שותין מכוסו כלל אלא מכוס אחר ואפילו ביין שבתוך המזון היו יוצאין אלא שאין בית הבליעה פנוי ואע"פ שזה שותה וזה אוכל ואחר כך נטל חבירו כוס א' ושתה ושח בנתים שכיון שעשו צירוף ובירך זה להוציאם וטעם הוא מן הכוס הרי הוא כאילו שתו כולם ונפטרו שכן בברכת קידוש והבדלה אם טעם אחד מהם יצאו כולם ובקידוש של בית הכנסת היה אדם יוצא מידי קידוש ומידי יין אלא לפי שאין קידוש אלא במקום סעודה וכן בהבדלה לפי שיש שינוי מקום לא יצא מידי יין ואלמלא כן היה יוצא ואף על פי שהפסיק ושח בנתים.

יט

כשאמרו שאין נטילת ידים לפירות לא אמרו אלא כשידיו נקיות אפילו הסיח דעתו מהן אבל אם אינן נקיות חייב ליטול ידיו מפני. שיש לו לברך או לצאת בברכת חבירו ואסור לומר שום ברכה אלא בידים נקיות מכל מקום אין מדקדקין בנטילה זו במים ולא בשיעור אלא יוצא בכל דבר שמנקה ואפילו עפר וקסמית אבל אם נאכל פת כזית טעון נטילת ידים במים בכלי שיש לו רביעית מכח אדם ואף ע"פ שהיו ידיו נקיות מכיון שהסיח. דעתו מהן כמו שאנו עתידין לבאר בע"ה.

פרק רביעי

א

כשם שאדם חייב לברך מדברי סופרים על הנאת אכילה ושתיה כן חייב לברך על הנאת ריח טוב וסמכו חכמים זה למה שכתוב כל הנשמה תהלל יה איזהו דבר שהנשמה נהנית בו ואין הגוף נהנה הוי אומר זה הריח.

ב

אין ברכה על הריח אלא לפניו אבל לאחריו אין ברכה כלל.

ג

דברים העשויים לאכילה או לשתייה כגון אתרוג. ותפוח וחבושים וכיוצא בהן שיש להם ריח טוב אע"פ שהריחם באפיו ונהנה מריחם אינו מברך עליו עד שיתכוין להריח וכן בבשמים של מתים ובית הכסא ומוגמר העשוי לגמר את הכלים וכל שאינו עשוי להריח אבל דברי' העשויים להריח שנהנה מריחם בלא מתכוין מברך עליהם. וזהו דין ברכותיהם.

ד

כל שהוא פרי בין פרי אילן בין פרי אדמה מברך על ריחו שנתן ריח טוב בפירות וכן על שומר ועל פרח של שום פרי כגון פרחי ורדים וכיוצא בהן מברך עליהם שנתן ריח טוב בפירות שכשם ששומר פרי כפרי לברכת אכילה כך הוא כמותו לברכת הריח.

ה

כל ריח שיוצא מדבר שאין גדולו מן הארץ כגון אלמיסקל"י שהוא מין חיה וכיוצא בו מברך עליו בורא מיני בשמים וכל ריח שיוצא מדבר שגידולו מן הארץ בין מאילן בין מעשבי האדמה ואינו פרי אלא גוף האילן והעשב עצמו אם הוא דבר שמתקשה כעץ כגון מין חבצלת וכיוצא בהן מברך עליהם בורא עצי בשמים כשם שמברך על ההדס

וכיוצא בו שלשון עצי בשמים אינו מלשון אילן שכל דבר שהוא קשה קרוי עץ כמו שנאמר ותטמנם בפשתי העץ אבל כל שעצו רך לעולם כגון מיני עשב מברך עליהם בורא עשבי בשמים.

ו

נהגו העם לברך במוצאי שבת על ההדס יותר משאר מיני בשמים המצויין לפי שאין ריחו עולה לאף עד שממשמשין בו ואפשר לברך עליו קודם שיהנה מריחו כשאר ברכת הנהנין מה שאין כן בשאר מיני ריח המצויין.

ז

לעולם אין מברכין על הריח אלא אם כן יש לו עיקר כיצד הרי שנתן מיני בשמים במים או בשמן וכבשם שם עד שקלט השמן או המים ריחן ואחר כך נטלן משם שלא נשאר שם מן הבשמי' אינו מברך אבל אם נשאר שם מן הבשמים בין שלמים או כבושין או טמונין והריח המים או השמן בעודן שם אף ע"פ שאין הבשמים ההם מריחין קודם שנתנן שם מברך עליו אותה ברכה שהיה מברך על הבשמים עצמן אם הריח אותן.

ח

יש דברים הרבה שאין מריחין עד שנותנין אותן באש ועולה מהן תמרות עשן וזהו מוגמר והוא מלשון גומרין כלומר ריח הבא על ידי גחלי אש ויש מהן שאינו מעלה ריח כלל עד שיכלה גופו באש לגמרי וריחו אין לו עיקר ואין מברכין עליו כלל אבל אותו שמעלה תמרות עשן קודם שיכלה גופו מברך עליו אותה ברכה שהיה מברך על גוף הדבר עצמו אילו היה מריחו אם דבר שאין גדולו מן הארץ בורא מיני בשמים ואם גדולו מן הארץ והוא קשה בורא עצי בשמים.. וזהו. ששנינו בראשונה אין מברכין בורא עצי בשמים על אפרסמונא של בית רבי ושל בית קיסר ועל ההדס בכל מקום לומר שאין מברכין על שום מוגמר אלא אם הוא כעין. אפרסמון של בית ר' ושל בית קיסר שהן חשובים וכשמעלין תמורת גופן קיים והם כעין הדס וכיוצא בו שהם קיימין כשמריחין אותן בחיותן שלא באו לומר שאין מברכין אלא על אפרסמון והדס שהרי אמרו בפי' בתלמוד שמברכין על חבצלת ונרגס ושאר דברי' אלא שפירו' ברור כמו שאמרנו.

ט

מאימתי מברכין על המוגמר שגופו קיים משתעלה תמרתו אבל לא קודם לכן שאינו ראוי להריח ולא אחר שנסתלק התמורת שהרי נחה תכף ואין לו עיקר.

י

יש מיני עצים כגון עץ אפרסמון וכיוצא בו שיוצא ממנו שמן ואם הריח אותו בפני עצמו או בתערובת מים או שמן מברך עליו בזרא שמן ערב שהרי יש שם מגוף הדבר וריח שיש לו עיקר הוא וכן הדין. בשמן ורדים או מי ורדים שיש בהם ממימי ורדים ואף עפ"י שעל הורדים עצמן מברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות און משקה היוצא. מהן כמותן לענין ברכת הריח שהרי לברכת הנאת אכילה שתיית משקה פירות אינו כפרי ואינו מברך עליו אלא שהכל חוץ מן מן היין ומן השמן כשההנאה מן היין או מן השמן עצמו כאכילה ושתיי' אבל לא כשההנאה היא מתערו' שנתנו בו כגון זה.

יא

מים או שמן שיש בהם בשמים ממינים חלוקים. וריחם מתערב אם אחד מהם עיקר מברך על אותו שהוא. עיקר ואם כולן שוין בענינם שאין א' מהם טפל יותר מחבירו מברך על. אותו שהוא חשוב בברכה יותר ופוטר את השאר ויש אומרים שמברך. על כלם ברכה כללית בורא מיני בשמים וכן. על כל המינים שאמרנו אם אמר על כולן בדיעבד בורא מיני בשמים יצא וכל הברכות שאמרנו כולן בשם ומלכות.

יב

היו לפניו מינין הרבה כל א' בפני עצמו דינם בברכה זו כברכת אכילה כשברכותיהן שוות או כשאין ברכותיהן. שוות כמו שכתבנו למעלה לפיכך אם הביאו לפניו הדס ושמן אפרסמון ואין אחד מהם חביב עליו יותר מחבירו מברך על ההדס תחילה ואחר כך על השמן. ואם הוא שמן שיש בו מגוף הבושם שברכתו בורא עצי בשמים מברך על ההדס ופוטר את השמן.

יג

השותה מים לצמאו מברך עליו אבל היה נחנק בבית בליעתו ושתה כדי לדחות המאכל אינו מברך עליו בד"א במים אבל ביין מברך שכבר נהנה ונזון. ממנו גופו מכל מקום..

יד

השותה מים שלא בסעודה פעמים רבות בזה אחר זה כל שמחמת צמאו הראשון אינו חוזר ומברך עליו. והוא שלא שינה מקום ששינוי קום קובע ברכה לפניו ביין ובכל דבר אעפ"י שהיה מתחילה דעתו לאכול ולשתות ושינוי יין בלא שינוי מקום אין צריך לחזור ולברך כשאינו נמלך לשתות אע"פ שנמלך ביין זה ואע"פ שהאחרון משובח מן הראשון אלא שמברך הטוב והמטיב על רבוי היין אם יש שם בני חבורה ובני הבית ששותין עמו ואם אין שם אלא הוא שישתה אומר שהחיינו.

פרק חמישי

א

כל הברכות שהם חובה על האדם וחבירו שהוא גדול חייב באותה ברכה כמוהו מוציאו ידי חובתו אע"פ שכבר הוציא עצמו והטעם לפי שכל ישראל ערבין זה לזה וכשחבירו חייב הרי הוא כאילו הוא עצמו חייב ולפיכך יחיד מוציא לחבירו בברכות של ק"ש אע"פ שאין חובה ובאמת יחיד אינו מוציא. לחבירו ביחיד אבל בצבור מוציאו ונפטר בברכתו אע"פ שהוא בקי חוץ מק"ש עצמה שראוי לשונה לעצמו וכן בתפילה אין יחיד מוציא לחבירו ביחיד ולא בצבור כשהוא בקי לפי שכל אדם ראוי להתפלל על עצמו אבל שליח צבור מוציא לשאינו בקי או למי שטעה בתפילתו שהיה צריך לחזור וכן בברכות של ראש השנה ויום הכפורים של יובל במלכיות זכרונות ושופרות של מוסף לבד כמו שביארנו בהלכות ראש השנה.

ב

המברך לנשים בברכות שאין חייבות אע"פ שיצא. מוציא אבל במצות שהן פטורות אע"פ שיש להם רשות לעשות ולברך עליהן אין אחר שיצא מברך כשהוא מוציאן כדין ברכת הנהנין.

ג

המחוייב בדבר כשם שאם עשה מצותו כבר מוציא לחברו כך מוציאו קודם שיוציא לעצמו כגון בן כרך מוציא לבן עיר שעדיין לא הגיע זמנו.

ד

אבל ברכות של רשות כגון ברכת הנהנין אין אדם מוציא לחבירו אלא כשמוציא לעצמו שהרי אינו ערב לו בברכה זו וכל שמברך ברכת הנהנין צריך שיהא מברך לעצמו ויטעום ממנו ואף כשמוציא לעצמו. אינו מוציא לחבירו עמו לא בפח ולא ביין ולא פירות אלא אם כן עשו מתחי' צירוף. והוכחה שהם חבורה אחת כגון שהסבו על שלחן א' או שאוכלין במפה אחת או שזמנו עצמם לאכול ולשתות ובכך מוציא לחבירו עמו בין יחיד בין רבים ואעפ"י שכל א' וא' אוכל מככרו חבירו יוצא בברכתו ואפי' לא ענה אמן אחריו אבל חייב הוא לענות אמן.

ה

בורא פרי הגפן או המוציא של קידוש או בורא פרי הגפן של הבדלה וכן המוציא של אכילת מצה אעפ"י שיצא מוציא שהרי אכילה ושתייה זו חובה.

ו

אין צירוף מועיל לצאת אדם בברכת חבירו. אלא בברכת הנהנין שלפני אכילה ושתייה אבל בברכה שלאחריו אין צירוף מועיל וכל אדם חייב לברך לעצמו אלא אם הוא בור שיוצא בברכת חבירו וזהו שאמרו אין זימון לפירות חוץ מן האוכל פת שיש עליו שלש ברכות שמועיל לו צירוף וזימון ואם עשו הוכחה לחברותם כמו שאמרנו מזמנין ביניהם על הדרך שנזכיר.

ז

ומפני מה יש זימון לפת לבדו יותר משאר מיני דגן ופירות טעם הדבר לפי שאין הצירוף הוכחה ועושה חיבור אלא לפני אכילה שהחבורה קיימת אבל לאחר שאכלו או שתו כיון שאין חייבים לברך אחריהן במקומן מכיון שגמרו לאכול ולשתות וראוי כל אחד ללכת לדרכו בטל השיתוף והצירוף ונתפרדה החבילה אבל לחם שחייב לברך אחריו במקומו שאפי' אם אכל כזית כאן ושכח והלך לדרכו קודם שיברך וגמר שם סעודתו חייב לחזור למקומו הראשון ולברך אע"פ שגמרו מלאכול צירוף והוכחה שעשו מתחילה הרי הוא קיים כמות שהיה.

ח

וכיון שכן ראוי היה שיהא יחיד מוציא לחבירו בברכת המזון שברכה שלאחר המזון כבר היא חובה אלא לפי שלא נטעה בזה בברכה שלפניו לפי שדומה לברכת הנהנין אמרו חכמים שאף בזו לא יוציא לחבירו אלא כשמוציא לעצמו ודין זה מדבריהם לפיכך כל שאכל כזית דגן שאין חיובו אלא מדבריהם מוציא את הרבים שאכלו לשבעה וחייבין מן התורה מה שאין כן בשאר ברכות שאין המחוייב מדבריהם מוציא ידי חובה את המחוייב מן התורה והטעם כמו שאמרנו שאין דין זה אלא מדבריהם שאילו מן התור' אע"פ שלא אכל כלל מוציאו.

ט

וכן מן התורה יחיד מוציא לחבירו בברכת שלאחריו שהיא חובה בכל שבעת המינין אלא לפי שכבר נהנה וחיוב ברכתו מן התורה אמרו חכמים שיברך כל אחד לעצמו וסמכו זה בירושלמי למה שכתוב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך אלא בשעשו זימון בפת כדינו שמוציא יחיד לפיכך יחיד בור יוצא בברכת תלמיד לכתחילה כדין תורה וזהו שאמרנו שהבן מברך לאביו והאשה מברכת לבעלה כשהאב והבעל בורים שהתלמיד מברך ובור יוצא אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו על הדרך הזה אבל בזימון כראוי תבא לו ברכה כשמחנך בניו במצות ובלבד שיהא גדול שחייב מן

התורה אבל קטן שהגיע לחינוך אף ע"פ שמצטרף לשלשה אינו מוציא לחבירו כלל וכן שני חלמידים שבירך א' מהם לו ולחבירו יוצאין שניהם בדיעבד בין בפת בין בפירות.

י

אין זימון בפת בפחות משלשה וסמכו חכמים זה למה שכתוב גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו.

יא

ואין זימון עד שיאכל כל אחד מהם כזית ואין זימון אלא כשאכלו דבר שהיה אפשר לחבירו לאכול ממנו אבל אם לא היו יכולין לאכול מככרו של אחד כגון שהיו כלן מודרין הנאה זה מזה אין זימון ביניהם ואם השנים אינן מודרין משל אחד מהם ואף עפ"י שהוא מודר משניהם יש זימון ביניהן שהרי היו כולם רשאים לאכול משלהם לפיכך שני כהנים שאכלו תרומה וישראל חולין מצטרפין שהרי הכהנים מותרי' בחולין וכן אפי' אלף כהנים וישראל א'.

יב

מי שאכל או שתה דברים האסורים מן התורה או מדבריהם אינו מברך לפניהם ולא לאחריהם כלל שאין זו הנאה ועל המברך נאמר ובוצע ברך נאץ ה' ואין צריך לו' כשאכלם באיסור אלא אפילו אכלם בהיתר מפני חליו שהיה מסוכן אינו חשוב נהנה ואינו מברך עליו כלל שכל הנאה שתחילתה באונס וסופה ברצון אינה הנאה ואשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה אע"פ שסופה לרצון.

יג

לפיכך חולה האוכל ביום הכפורים אינו מברך כלל שהלחם וכל מאכל אסור הוא לו ביום הכפורים כחלב ודם בשאר ימים אלא שהותר לו מפני חליו כשאר איסורין אבל חולה שבשלו לו בשבת על ידי גוי או על ידי ישראל בהתר מכיון שאין בגוף הדברים איסור אלא במעשה שבת ומעשה זה נעשה בהיתר מברך לפניו ולאחריו כדינו וכן דעת מורי נ"ר.

יד

האוכל איסורין של דבריהם כגון שומנו של גיד הנשה וגבינה אינו. מברך כלל שהרי ברכה זו מדבריהם. ולא תקנוה על האיסור.

טו
השותה סתם יינם של גויים אין צריך לו' שאין מברך לפניו ברכה של דבריהם אלא אפילו לאחריו אינו מברך אעפ"י שאיסורו מדבריהם וחיוב ברכה מן התורה לא אמרה תורה לברך על אוכל באיסור וכל שכן זה שאיסורו משו' סרך ע"ז.

טז
האוכל פת של גוי בעל הבית באיסור אינו מברך לפניו אבל לאחריו מברך שאין איסורו מוחלט אלא מקומות יש.

יז
האוכל פירות ערלה של חוצה לארץ אינו מברך עליו כלל אבל פת שלא הפרישו ממנו חלה בחוצה לארץ מברך שהרי תרומת ח"ל אוכל והולך ואחר כך מפריש וכיון שיש התר לאיסורו יכול לברך עד שלא יפריש הואיל ואין איסורו אלא מדבריהם מה שאין כן באיסורין של תורה אבל האוכל טבל מדבריהם בארץ ישראל אינו מברך עליו.

יח
פירות כרם רבעי מותרין בלא פדיון בחוצה לארץ ומברך לפניהם ולאחריהם.

יט
כל שאין מברכין עליו הדבר פשוט שאין מזמנין עליו כלל. וכן שנינו שאם אחד מהם אכל איסור של תורה או של. דבריהם אינו מצטרף לזימון ואפילו תשעה אכלו התר ואחד אכל איסור ולפיכך שנו ענין זה בזימון אבל הוא הדין שאין לברך על האיסור אפילו בזימון תדע שהרי שנינו שהשמש שאכל פחות מכזית אין מזמנין עמו והוא הדין שאינו מברך לעצמו על פחות מכזית אלא שבא להשמיענו שאפילו להצטרף עם אחרים ולעשותו סניף אינו ראוי ואף עפ"י שהזימון מדבריהם ולפיכך שנו עמו שאין מזמנין על אכילה של איסור ואלו דברים ברורים.

כ
כותי בזמן הזה אין מזמנין. עמו ואפילו לדברי האומר שהיו גרי אמת מתחילתן שכבר חזרו לסורן ומכאן אתה דן שאין מזמנין עם המומר ולא עם גר שחזר לסורו שדינו כישראל משומר כמו שאמרו ביבמות ומותר. להלוות להן ברבית אבל אסור ללוות מהן שהרי מצווה הוא בכל המצות. וכל שעה עובר עליהן ויש לנו שלא להעבירו משום ולפני עור לא תתן מכשול.

כא
שלשה שאכלו פת בצירוף אחד אסור להם לברך כל אחד לעצמו אלא חייבין בזימון ואף על פי כן אם בירך כל א' מהן לעצמו יצא וכן אם ברכו השנים בטל זימון מהם אבל בירך האחד לעצמו לא בטל הזמון מן השנים ומזמנין עמו ויוצאין בצירופו אבל הוא לא יצא ידי זימון שאין זימון למפרע.

כב
שלשה שאכלו וקם אחד מהם ויצא לשוק קודם שיברך או לאחר שיברך אם הרחיק מהם כל כך שאילו יקראוהו בקול גדול לא ישמע קולם נתבטל צירופן ושוב אין מזמנין עמו אבל אם לא הרחיק מהם כל כך מזמנין עמו ובלבד שיחזור למקומו בד"א להצטרף לשלשה אבל לעשרה שהן זימון גדול בהזכרת שם שמים אינו משלים מכיון שהרחיק משם כלל.

כג
אין דברים אלו אמורים אלא כשהלך על מנת שלא לחזור אבל על מנת לחזור והניח שם זקן או חולה או אדם נכבד אפילו יצא לשוק חוור לקביעותו ומזמנין עמו והוא שבא שם עד שלא גמרו מלאכול שאילו היו מביאין לפניהם שום דבר היו אוכלין ממנו וכן באדם אחש שבא לשם עד שלא גמרו בענין זה מצטרף עמהן ומזמנין עמו אף עפ"י שכבר חלקו השלחן אבל. מכיון שנטלו ידיהם לברך אז שבקשו לברך נאסרו לאכול ולשתות כלל ואין אחד מצטרך עמהם.

כד
כשאמרנו שאם יצא אחד מהם והרחיק אין מזמנין עמו לא אמרנו אלא שאינו משלים לשלשה אבל מכל מקום אם יש בהם כדי זימון חוץ ממנו כל שחזר שם קודם שיברכו יוצא הוא בברכתם.

כה
שלשה שאכלו וקדם א' מהם וגמר ורוצה לצאת אין השנים חייבין להפסיק סעודתן כדי שיעשו זימון אבל אם רצו לחלוק לו כבור הרשות בידם אבל אם קדמו השנים השלישי חייב להפסיק ומזמנין עמו ועונה עמהם ברכת הזימון אבל יוצאין כלם ידי זימון אף על פי שלא עלה עמהן מכיון שהפסיק עד שיאמרו ברכת הזן וחוזר לאכילתו והם גומרין ברכתם מתחילת הין ואילך אבל אם לא הפסיק לא יצאו.

כו

כשחוזר לאכילתו האחד הנשאר או השנים אינו צריך לחזור ולברך המוציא שאין קובע ברכה לפניו אלא נמלך גמור או סילוק מעשה וכשגומר אכילתו מברך לעצמו. ברכת המזון וגומרה מתחילת ברכת הזן וכשהפסיק מתחילה אינו חייב להפסיק אלא בברכת הזימון בלבד שהן צריכין לו.

פרק ששי

א

דרך זימון כך הוא שיאמר המברך נברך שאכלו משלו ובטובו חיינו והן עונין אחריו ברוך הוא שאכלנו משלו ובטובו. חיינו והוא חוזר למקום שפסק שמתחיל בברכת הזן וכן בעשרה הוא או יותר מזכיר נברך לאלהינו. וכן האומר ברכו בבית הכנסת בברכות ק"ש או בתורה הם עונין ברוך ה' המבורך לעולם ועד. והוא חוזר ומתחיל ברכותיו ולפי שעשו צירוף והוא מברך ויוצאין בברכותיו תקנו לשון זה של נכרך או של ברכו בעשרה ומכאן אתה למד שאין אומרין אותו אלא בתחילת ברכות ושיאמר אותו מי שעתיד לומר הברכות להוציא לאחרים ומה שנהגו במקצת מקומות לומר שליח צבור ברכו אחר תפילה מנהג טעות הוא וכבר מיחו בדבר הגדולים שהיו בדור.

ב

חייב אדם לענות אמן על כל ברכה ששמע אף ע"פי שלא יצא בה ואף עפ"י שאינו שם עמהם אלא ששמע מבחוץ וכן עונה לקדיש או קדושה או ברכו של רבים אף עפ"י שאינו שם עמהם וכן הדעת נוטה ובלבד שיעמוד במקום טהור.

ג

צריכין המזומנין לעמוד במקומן עד שיאמרו ברכת הזימון ומכיון שהתחילו ברכת הזן אף עפ"י שנחלקו או שהלכו מקצתן יצאו ידי זימון.

ד

חבורה שאכלו ואין אחד מהם יודע ברכת המזון כלה ויודעין אותה בין כלם מברכין כל אחד מהם ברכה שיודע ויוצאין כלם ולעולם אין חולקין ברכה אחת לשנים אלא אם יודע אותם אדם א' אומרה ואם לאו אינה אומרת וכל שאפשר לומר הברכות בשנים אין מוסיפין לאמרם בשלשה הרי שאין כלם ולא א' מהם יודעין כל הברכות אם יודעין שלש ברכות יש זימון ביניהם ואם לאו אין זימון ביניהם אלא מברך מי שיודע ויוצא הוא וחביריו בלא זימון בסופר מברך ובור יוצא ובלבד שידע א' מהן ברכה שלימה.

ה

מצוה לאדם לענות אמן אחר כל ברכותיו והוא בסוף שתי ברכות או יותר בכל ענין שכשגמר ברכותיו יש לו רשות לשוח כגון בסוף ברכות של תורה ושל הלל ושל הפטרה ושל תפי' אבל לא בין ברכה לברכה ולא בסוף ברכות של קריאת שמע של שחרית שאסור להפסיק בין גאולה לתפילה כלל אבל ברכות של קריאת שמע ערבית שנהגו היום להפסיק בינן ובין תפילה בקדיש עונה אמן אחר ברכה אחרונה של קריאת שמע שזו היא השכיבנו כדי לעשות הכר שאותן פסוקי' שאומר אחר כן אינם של ק"ש אלא תקנת אחרונים שתקנום במקום תפילה לפי שהיו מתפללים בשדות והיו מסוכנים להתאחר. שם ולפי שתפלת ערבית רשות לא היו חוששין להתפלל בצבור אלא אומרים פסוקים אלו שיש. בהם י"ח הזכרות כנגד י"ח ברכות והיו מברכין אחריהן ברכה אחת וחותם המלך בכבודו חי וקיים ימלוך עלינו לעולם ועד ועל כל מעשיו. ואחר כך הרוצה היה מתפלל לעצמו בביתו ועכשיו נשאר הדבר על מנהגו אף ע"פ שבטל הטעם כמו שכתבתיו בהלכות חנוכה לפיכך יחיד שאומר ברכות של קריאת שמע כשגומר ברכות השכיבנו מתפלל לאלתר לסמוך גאולה לתפילה ואינו אומר אמן עד סוף ברכה אחרונה של י"ח.

ו

שלש ברכות של ברכת המזון יש להם קצת נוסח מן התורה שהרי הכתוב אומר ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך אמרה תורה שיברך על מה שאכל ומכאן תקן משה ברכת הזן ושיברך על הארץ ומכאן תקן יהושע ברכת הארץ ושיברך על ירושלם שהוא נקרא הטוב כמו שנאמר ההר הטוב הזה והלבנון ומכאן תקנו דוד ושלמה ברכת בונה ירושלם וכשהיה בית המקדש קיים היו אומרים ומלכות בית דוד תושיענה ועכשיו אנו אומרים והקם מלכותך עלינו ומלכות בית דוד תחזירנה למקומה.

ז

שאר נסח הברכות הוא מדבריהם וטעם גדול יש לאומרם בלשונם וצריך להזכיר ברית ותורה בברכת הארץ ושיקדים ברית לתורה וארץ חמדה טובה ורחבה ומלכות בית דוד בבנין ירושלם ואם לא אמר לא השלים חובתו כראוי וכרצון חכמים אע"פ כן יצא מכיון שאין חיוב זה. מן התורה ולפיכך לא תקנום בברכה אחת מעין שלש שהיא מן התורה.

ח

כשניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ברכת הטוב והמטיב וברכה ארוכה היא שצריך לומר בה שלש מלכיות ושלש הטבות ושלש גמולות ונוסח שלה עד שהוא גמלנו והוא

גומלנו והוא יגמלנו לעד חן וחסד וכל טוב ואם רצה להוסיף מוסיף. וראוי היה שתהא חותמת בברוך ולא פותחת לפי שסמוכה לחברתה אלא כדי לעשות הכר בדבר שהיא מדבריהם שינו הברכה מחתימת' לפתיחתה ולפיכך אין חותמין בה אף עפ"י שה ברכה אחרונה וכן עשו הכר לזה לענות המברך אמן אחר סוף שלש ברכות של תורה כאילו הוא גמר ברכותיו.

ט

אין אומרים בברכת הטוב והמטיב האל החי שאין אומרים החי אלא בבית האבל.

י

כל ברכה שאין בה מלכות שמים אינה ברכה וצריך לומר אלהינו מלך העולם וצריך לומר אתה ובה סוד גדול מסתרי התורה ולפיכך מתחיל לשונה בנגלה וגומר בנסתר.

יא

כל ברכה הסמוכה לחבירתה לא חייבו חכמים לומר בה מלכות שהמלכות שפותח בראשונה נמשך לכל הסמוכות לה וברכה ראשונה של תפילה אומר מלכות סמוך לחתימה מלך עוזר ומושיע ומגן שהמלכות באמצע ולפיכך אין משנין זה בתפילת ראש השנה ויום הכפורים כשאומר זכרנו אלא כשמגיע למלך עוזר ומושיע ומגן מוסיף זכרנו וחותם אל חי ומגן לפי שהיא צרכי רבים התירוהו בקושי אעפ"י שהיחיד אסור להוסיף כלום בשלש ברכות ראשונות ובשלש אחרונות ואם לא אמר מלך עוזר ומושיע ומגן בטל המטבע ולא יצא וחוזר לראש.

יב

בברכת הטוב והמטיב קבעו בחיוב שלש מלכיות הא' מפני עצמה והשני לפי שהזכיר בברכה שלישית מלכות בית דוד היה ראוי להזכיר מלכות שמים אלא שלא רצו לשנות הסדר לתקן מלכות בחיוב בברכה הסמוכה לחברתה כי מה שאומר והקם מלכותך אינו קבלת מלכות שמים אלא תפילה שיקום מלכותו עלינו כבתחי' עם מלכות בית דוד ולפיכך עשו תשלומין להזכיר מלכות שמים של בונה ירושלים בהטוב והמטיב וכיון שעשו תשלומין להזכיר מלכות שלישית מפני ברכת הארץ ויש בדבר סוד גדול מאד.

יג

אע"פ שלא תקנו בחיוב מלכות בברכה הסמוכה לחברתה הרשות ביד אדם להזכירו ולא מנעו חכמים כך ולפיכך תמצא בברכת אהבת עולם שמזכיר בה מלכות. וכן בברכת אמת ויציב וכן במקצת ברכות של תפי' ובברכת הודאה.

יד
נסח שום ברכה מדבריהם הוא וכל שלא אמרו אין קפידא בשינוי תיבה אם שינה בתיבות או הוסיף אין להקפיד ובלבד שלא יעשה כן לכתחילה דרך קבע שאם לא היה יוצא היה להם לחכמים לכתוב נסח הברכות ולתת חשבון לתיבות ומה שאמרו מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך באו לומר שאין לו רשות לעשות כן לכתחילה דרך קבע אבל אם עשה כן יצא ומפני זה נהגו לומר פיוטים באמצע ברכות של קריאת שמע ותפילה ולא מיחו חכמים בדבר ולפיכך אם קיצר דרך עראי בשלש ברכות של ברכת המזון מכיון שחתם כראוי בכל אחת מהן והזכיר מה שחייב להזכיר מן התורה יצא וזהו מעשה של מנימין רעיא.

טו
אין עונין אמן יתומה והוא כל שלא שמע הברכה אלא ששמע אחרים עונים ולא ידע מה הם מברכין. ונמצא שאמן זה כיתום שאין לו אב וכפרי הנקצץ מן הנטיעה והוא חטא גדול ולפיכך אמרו שהעושה כן בניו יתומי' ממנו וכן ראוי לידון למי שיודע סתרי תו'.

טז
כל שנמנו לברכה ויודעין מה הם מברכין כגון בברכת מילה אע"פ שלא שמע עונה אמן ואינה אמן יתומה שכן במקדש היו מניפין בסודרין.

יז
וכן אם שמע נסח הברכה אף על פי שלא שמע ההזכרה עונה אמן בד"א בישראל אבל במומר אין עונה אמן אחר ברכתו עד שישמע כל הברכה שמא קלל במלכו ובאלהיו.

יח
ענין אמן גדול מאד באותיותיו ונקודו ולפיכך אמרו ז"ל שגדול העונה אמן יותר מן המברך ואין אומרים אותה קטופה ולא חטופה ולא קצרה אלא מאריך בה כדי שימליכהו על השמים ועל הארץ ועל ד' רוחות העולם ואם האריך יותר הרי זה מגונה.

יט
כל הסבה שיש בה תלמיד חכם יש לו לברך כל הברכות ואם רצה לחלוק כבוד לאחרים הרשות בידו ובלבד שלא יהא עם הארץ ואם עשה כן אפי' לכהן גדול חייב מיתה.

כ
מי שמברך ברכת המוציא הוא מברך כל ברכות הסעודה והוא מברך על המוגמר ואפילו שלא נהגו להביאו אלא לאחר הסעודה.

כא

ברכת המזון הוא ענין אחר ורשאי הגדול לשנותו לאחר שיברך במקומו חוץ מן הראשון. והנוטל ידיו לברך תחילה הוא מזומן לברכה. ואף על פי שהאחרים נוטלין ידיהם בנתים אינה הפסקה שכבר כתבנו שלא אמרו תכף לנטילת ידים ברכה אלא שלא יאכל ולא ישתה ולא יתעסק בדברים אחרים וכדרך שאמרו תכף לסמיכה שחיטה אבל תכף לגאולה תפילה ראוי לעשות כל מה שאפשר לסמוך והרוצה לרוק או לתקן עצמו או להתנקות כמו שראוי בתפי' יעשה כן קודם חתימת גאולה.

כב

ולמה לא אמרו שיהא המברך נוטל ידיו באחרונה כדי לסמוך ממש נטילת ידים לברכה כדי שיסדור ברכת המזון בלבו בעוד שהאחרים נוטלין שאף ע"פ שברכות שאינם באים לפרקים אין צריך לסדרם לפי שאין דעתו של אדם מיושבת עליו כל הצורך מחמת הסעוד' נתנו לו זמן לסדר הברכות בנתים.

כג

אף ע"פ שבתפילה שתוי ששתה רביעית יין לא יתפלל ושכור שהתפלל תפילתו תועבה ובברכות של קריאת שמע אין ראוי לברכם בשכרות והוא כל שאינו ראוי לדבר בפני גדולים ברכת המזון נאמרת בשכרות שכך נתקנה מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת ודרשו חז"ל ושבעת זו שתייה.

פרק שביעי

א

קטן היודע למי מברכין שהגיע לעונת הפעוטות מצטרף עם שנים לומר נברך ועם שבעה גדולים שמשלימין שלשה קטנים לעשרה לומר נברך לאלהינו אבל אם אינו יודע למי מברכין אין מזמנין עמו עד שיהא גדול בשנים ויביא סימנין.

ב

נשים חייבות בברכת המזון מן התורה ולפיכך אשה מברכת לאיש על ידי זימון או אם הוא עם הארץ להוציאו ידי חובתו כדרך שהאיש מוציאו וכן נשים מזמנות לעצמן. וכן יוצאות בברכת האיש שמוציא אותן כשיש זימון בזכרים זולתן אבל אינן מצטרפות עם הזכרים להשלים להם לזימון משום פריצות וכן אם אינן יודעות לברך הזכר מברך להם שלא בזימון כדין ץ חכם מברך ובור יוצא.

ג

אין עושין זימון בשלשה עד שאכלו כלם לחם הראוי לברכת שלש והשמש שאכל כזית דגן אע"פ שאינו יושב אלא שעומד ומשמש עליהם מזמנין עליו.

ד

שבעה שאכלו דגן והשאר שאכלו ירק או פירות שאינן של שבעת המינין וכל דבר שברכה שלאחריו בורא נפשות רבות או שתו יין או שאכלו מיני מזון שברכתן ענין מזון משלימין לעשרה שכל אלו אע"פ שכל א' חייב לברך ברכה אחרת לעצמו לכתחילה ראוי הוא לברך ברכת שלש לפטור כל ענין מזון שאם אכל דייס"א ובירך שלש ברכות יצא שאף הוא זן וסועד וכל שכן מי שברכתו בורא נפשות שראוי לפטר כל ענין מזון וכיון שכן ראוי להשלים על שבעה לעשרה להזכיר השם אבל אכל פירות של ז' מינין שחייב לברך ברכה אחת מעין שלש שהיא על העץ ועל פרי העץ כיון שאם בירך לעצמו ברכת שלש לא יצא אינו מצטרף עמהם שהדעת נותנת שכיון שאינו יוצא בברכתן שאינו מצטרף עמהם לצאת ואין מזמנין עמו כלל ואלו דברים ברורים ונכונים.

ה

ששה שאכלו דגן והשאר אכלו שאר דברים או ששתו יין יוצאין הן כלם בברכת הזימון של אלו שאכלו דגן כשנצטרפו עמהם אף ע"פ שאין להם זימון לעצמן ואינן משלימין לעשרה להזכיר השם עד שיהיו שם רוב הניכר והם שבעה שאכלו דגן ולעולם צריך שיהא המברך מאותן שאכלו פת כזית.

ו

שבתות וימים טובים וראשי חדשים וחולו של מועד חייב להזכיר בברכת המזון מעין המאורע ואם לא הזכיר בראשי חדשים ובחולו של מועד אינו חוזר כלל ולא אומר ברוך אשר נתן מכיון שאינו חייב לאכול פת ויוצא בפירות ובכל דבר כדי שלא יתענה אבל בשבתות וימים טובים חייב לאכול פת בשלש סעודות ולפיכך אם לא הזכיר מעין המאורע בכל סעודותיו חייב.

ז

וכיצד הוא חוזר אם נזכר אחר הטוב והמטיב חוזר לראש והוא ברכת הזן שהוא נקרא ש ולא ברכת נחמה ואם לא פתח עדיין הטוב והמטיב אומר ברוך אשר נתן ופותח וחותם בה בברכה.

ח

ראש חדש או חולו של מועד שחל בשבת ולא הזכיר יעלה ויבא אינו חוזר שאין חיובו בפת היום מחמת ראש חדש או חולו של מועד אלא מפני שהוא שבת.

ט

ברכה שלישית של ברכת המזון חתימתה בחול בונה ירושלם ולפיכך נקראת כן על שם חחימתה ובשבת כשמזכיר קדושת היום צריך לומר ענין נחמה ולפיכך. משנין נסח החתימה לומר מנחם עמו ישראל בבנין ירושלם אבל תחי' הברכה אין לנו טעם לשנותה כמו שנהגו שאין משנין הברכה שלא לצורך והמשנין ברכת השנים בתפילה מימות החורף לימות הקיץ אינו מנהג יפה ולעולם אומרים ברך עלינו וכן בכאן לעולם פותח בנחם או בנחמנו בין בחול בין בשבת. וכן אמרו בתלמוד שמתחיל בנחמה כדרכו ואומר קדושת היום ומשנה וחותם בחותמה ולא עוד אלא שאין ראוי לומר תחנונים בשבת אלא כשהוא טופס ונסח ברכה או מפני הזכרת המאורע בלבד ובירושלמי שאלו מהו לומר רועינו זוננו בשבת והשיבו שהוא מותר לפי שטופס ברכות כך הוא.

י

כיצד מזמנין בשלשה אומר לברך בשלשה והוא אומר ברכו בלא הזכרת השם. בעשרה אומר נברך לאלהינו מכאן ואילך אומר ברוך אלהינו ואפילו הם ריבוא. ואף על פי שהדין כן הוא מנהג תלמידי חכמים הוא לומר נברך לעולם כדי שיצטרף עמהם בברכה. ואין ראוי לומר נברך למי שאכלנו ולא על מזון שאכלנו ואם אמר כן יצא אלא שמברכותיו ניכר שהוא בור וכך ראוי לומר נברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו.

יא

כשמברכין בבית חתנים שהכינו צרכי סעודה וכל שבעת ימי המשתה ואחר כך כל זמן שעושין מחמת החופה מזכיר בברכת הזימון נברך שהשמחה במעונו או נברך לאלהינו שהשמחה במעונו ואין אומרים כן אלא בשמחה של מצוה ואין אומרים כן בבית המילה אף ע"פ שהיא מצוה.

יב

שלש חבורות של ד' בני אדם שאכלו אפי' בשלשה בתים ונפרד אחד מכל חבורה וחבורה קודם שיברך ואינם יכולים לחזור למקומן מחמת האונס והן חייבים לברך במקום שהלכו ונתחברו שלשתן קודם שיברכו כיון שעדיין נשאר שיעור ראוי לזימון בכל חבורה וחבורה זולתם כל זמן שלא ברכו החבורות ההם ואלו ראוין לחזור למקומן ולהצטרף עם חביריהם כמו שכתבנו הרי אלו מצטרפין לזימון בכאן אבל אחר שברכו

אחת מן החבורות פרח זימון מאותו שנפרד מהם ואין אלו מזמנין אלא מברכין כל א' וא' לעצמו. וכן כל שלא נשאר בכל חבורה וחבורה שלשה הרי כיון שנפרד א' מהם והרחיק שיעור שלא ישמע קולם פרח זימון מאותה חבורה ואין אלו מצטרפין.

יג

היו עשר חבורות ונפטר אחד מכל חבורתו אעפ"י שנשארו עשרה בכל חבורה ועדיין לא ברכו אין עשרה אלו מזמנין בהזכרת השם שהזכרת השם צריך צירוף מוכיח.

יד

עשרה שאכלו ונפרדו שלשה מהם ונאנסו ואינן יכולים לחזור למקומן הרי אל מזמנין לעצמן אף ע"פ שכבר זימנו בני חבורתם שהרי אילו היו חוזרין למקומן מזמנין עליהם היו וכל שאילו חזרו למקומן מזמנין עליהם מזמנין במקום שנזכרו וכן אם היו עשרים או יותר ונפרדו מהן עשרה ונאנסו ואינן יכולים לחזור מזמנין במקום שנזכרו בהזכרת השם.

טו

שתי חבורות שהיו אוכלות בבית א' או בשני בתים שיש פתח ביניהם לעבור מזה לזה והן סמוכין ששומעין אלו ברכתן של אלו כל זמן שיש בכל חבורה וחבורה כדי זימון יוצאין כלן בזימון א' אע"פ שלא ישבו מתחילה על דעת להצטרף ולעולם צריך שיהיו מקצת אלו רואין למקצת אלו או עד שיהא השמש עומד ביניהן ורואה את כלם.

פרק שמיני

א

יין חי שאינו ראוי לשתות עד שיתן בו מים אע"פ שלא נתן בו מים מברכין עליו בורא הגפן וכו' מקדשין ומבדילין עליו אבל אין מברכין עליו ברכת מזון עד שיתן לתוכו מים וירא שמים קודם שיתחיל לברך מוזגו במקצת מזיגתו וכשמתחיל בברכת הארץ גומר מזיגתו אף על פי כן בירך על היין חי לגמרי הדבר פשוט שיצא שאפילו בירך בלא יין כלל יצא שברכת מזון אינה טעונה כוס.

ב

לא אמרו ברכה אינה טעונה כוס אלא לומר שאין צריך לחזור עליו אם אין לו ואפילו אפשר לו לקנות או לפתוח חבית אבל כל שיש לו יין שלא בטורח מצוה לברך על היין.

ג

עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכת המזון הארבעה חובה ואלו הן טעון הדחה מבפני' ושטיפה מבחוץ ושיהא היין חי על הדרך שאמרנו והכוס מלא. וששה למצוה

והוא להתעטף בראשו כמי שעומד בפני שכינה ולעטר השלחן בכוסות יין או לעטרו בתלמידים ונוטל הכוס בשתי ידיו משום שאו ידיכם קדש וברכו את ה' ואוחזו בימינו לבדו ואין השמאל מסייעתו ונותן עיניו בו כשמברך ומגביהו מן הקרקע ממש טפח ואף ע"פ שאינו גבוה מן השלחן כלל ובלבד שלא ינוח בשלחן וכשגומר משגרו לאשתו דרך מתנה ומגדנות כדי שתחול ברכה בבני מעיה.

ד

אין מברכין שום ברכה על כוס פגום שטעמו ממנו ואע"פ שהריק אותו לכוס אחר אבל מברכין עליו בורא פרי הגפן.

ה

מכיון שנטל המברך כוס של ברכה לברך אסור לשוח כלל עד שיברך.

ו

אחד האוכל מסב או עומד או מהלך צריך לישב במקומו ולברך ואם בירך מהלך יצא.

ז

מי שאכל כזית במקום א' אין לו להפרד משם עד שיברך ואם הזיד או שכח ולא בירך והלך לו ונזכר קודם שיברך חייב לחזור למקומו לברך ואפי' אכל במקום שהלך לשם חוזר למקומו הראשון ומברך ואם עבר ובירך במקום שנזכר יצא.

ח

מי שהיה אוכל בערב שבת או בערב יום טוב וקדש עליו היום פורס מפה על השלחן ואחר כך מקדש ואם כבר שתה קודם לכן באותה סעודה אינו אומר בורא פרי הגפן ואח"כ חוזר לסעודתו ואינו אומר המוציא וכשגומר מזונו מברך ברכת המזון ואומר קדושת היום כמו שכת' בהלכות פסחים.

ט

ואסור לטעום כלום אחר שקידש היום כדי שיקדש על הפת או על היין על החביב מהן לפניו יותר במקום סעודה ולפיכך שליח צבור המקדש בבית הכנסת כמנהג אין לו לטעום ממנו כיון שאינו מקום סעודתו אלא מטעים ממנו לקטן ואם אין שם קטן טועם ממנו כדי שלא תהא ברכה לבטלה.

י

אעפ"י שהדין לקדש על החביב לפניו יותר הן על הפת הן על היין בלילי שבתות וימים טובים אף על פי שהם רעבים ופת חביב עליהם לפי שהיין חשוב ומברכין עליו במקומות רבים והיו מנסכין בו על גבי המזבח וסתם קידוש נזכר במשנה ובתלמוד על היין ולפי

שיהא נראה כאילו אין שם פת נוהגין לפרוס המפה על השלחן ולקדש על היין וכן שמעתי מפי רב מחכמי הדור בשם רבני צרפת ז"ל ואנו קבלנו שעושין כן זכר למן שהיה נתון כמי שמונח בקופסא בין שתי שכבת הטל וגם זה נאה.

יא

כל יין שמברכין עליו בורא פרי הגפן ואפילו יין חיור או. מבושל או קונדיטון מקדשין עליו ובלבד שלא יהא ריחו רע ואפילו על יין תוסס מקדשין.

יב

נשים חייבות בקידוש היום מן התורה ומדבריהם על היין או על הפחות ובמקום סעודה.

יג

במוצאי שבתות אסור לטעום חוץ ממים עד שיבדיל על היין ואם אין לו יין אינו מבדיל על הפת ואסור לו לאכול כל יום ראשון עד שיבדיל על היין ואם אין לו יין אינו מבדיל על הפת.

יד

היה בכפר ויודע ודאי שלא יהא לו יין כל אותו היום אוכל בלא הבדלה על הפת אלא יוצא בהבדלה של תפילה ואם לא הבדיל בתפילה ואין לו יין להבדיל חוזר ומתפלל בהבדלה ואוכל ויצא לנו דין זה ממה שאמרו בענין הבדלה שכשהעשירו קבעוה על הכוס וכשהענו קבעוה בתפילה וזה במקום שאין שם יין כלל הרי הוא עני ואין לו להתענות כיון שאינו מובטח שיהא לו יין למחר להבדיל. ומזה הטעם כשחל תשעה באב במוצאי שבת שאין מבדילין לפי שאין שם מי שיטעום הרי הוא כמי שהענו שכל ישר' עניים באותה הלילה ופטורין מלהבדיל על הכוס.

טו

כיון שהבדיל אדם בתפילה או שאמר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם המבדיל בין קדש. לחול מותר בעשיית מלאכה.

טז

אף על פי שאסור לאכול מש החשיך עד שיבדיל אם היה אוכל מבעוד יום והחשיך אינו חייב להפסיק אלא גומר סעודתו ומברך על מזונו על כוס. ואחר כך מבדיל על כוס שני שאין אומר ים שתי קדושות על כוס אחד ואם אין לו אלא שיעור א' סודר הכל על אותו כוס ואומר ברכת מזון ופרי הגפן ובשמים ונר והבדלה יש לו יותר משיעור אחד כל שהוא מברך עליו ברכת מזון ומריק ממנו כל שהוא העודף לכוס אחר וטועמו ואחר כך מברך עליו בשמים נר והבדלה.

יז
חייב אדם מדברי סופרים לברך על האור ועל הבשמים במוצאי שבת אם נזדמנו לו אבל אם לא נזדמנו אינו חייב לחזר אחריהם אלא אומר הבדלה על הכוס ודיו.

יח
ומכרך במוצאי שבת בין על אור ששבת בין על אור היוצא מן העצים ומן האבני' אבל אינו מברך על אור שלא שבת ממלאכת עבודה והוא שנעשה בו מלאכה בשבת באיסור אבל אם הדליקו לחולה או לחיה שהוא התר ומצוה מברכין עליו במוצאי שבת.

יט
נר של גוי אין מברכין עליו שמא עשה בו מלאכה בשבת ואף ע"פ שהגוי מותר במלאכה כיון שנעשה בו מלאכה שלא למצוה אין מברכין בו ואין זה דומה לנר של חולה שנעשה למצוה ואם אתה אוסרו מלברך נראה שנעשית המלאכה באיסור שבת.

כ
גוי שהדליק מגוי אסור גזירה משום גוי ראשון ועמוד ראשון אבל נר שהוציאו הגוי מן העצים ומן האבנים מברכין עליו ואין גוזרין בכך.

כא
אין מברכין על האור עד שיהא נדלק לאורה ולא לכבוד כנרות של בית הכנסת או של מת ואדם חשוב שמדליקין לפניו ביום ושיהא רואה אותו פרט לנר שעומד בקרן זוית ונר שעומד בעששית חשוב הוא כנראה שהרי ערוה בעששית יש בה משום ולא יראה בך ערות דבר.

כב
בשמים או מוגמר שאינם עשויים להריח אין מברכין עליהם.

כג
מוצאי יום הכפורים חייב לחזר על אור ששבת שהודלק מערב יום הכפורי' לברך עליו. ואין מברכין על אור היוצא מהעצים ומהאבנים כמו במוצאי שבת ואם הוא מוצאי שבת ויום הכפורים צריך ששבת משום יום הכפורים.

כד
אין מברכין על נר ועל בשמים שהן מתשמישי או נויי ע"ז ולא על בשמים של מסיבת עכו"ם מפני שסתם מסיבתן לע"ז ואעפ"י שאינן אסורין בהנאה מן הסתם כל שיש בו חשש משום ריח ע"ז אין מברכין עליו ואין עושים בו מצוה לפיכך נרות של שעוה שהיו

של ע"ז אעפ"י שמן הדין מותרים בהנאה אין עושין בהם שום מצוה שלא ידמה כעין מצוה הבאה בעבירה.

כה

כל המברך על כוס של ברכה מלא נותנין לו נחלה בלא מצרים וזוכה לשני עולמות שנאמר ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה:

תושלב"ע

בריך רחמנא דסייען

ברוך נותן ליעף כח. ולאין אונים עצמה ירבה: